

אריה ליבוביץ

I. Some Background Information (mostly from the Hebrew and English Wikipedia).

ביאוגרפיה

הרב טוקצינסקי נולד בט"ו בטבת ה'תרל"ב (1874) בעיירה לחוביץ' שבליטא. אביו – ר' אהרן, נפטר כשהיה צעיר, ואמו – טויבא, גידלה אותו לבדה. באדר תרמ"ב (1882) בהיותו בן 8 עלה ארצה עם שיירת עולים, והתגורר בירושלים אצל סבו רבי משה פיזיצער. הוא התקבל ללמוד בישיבת עץ חיים שם למד אצל הרב יהושע העשיל בסן ונקשר אליו במיוחד עקב חיבתו היתירה ללימוד הלכות חישובי זמנים ותקופות. בשנת תרנ"ז (1897) נסמך להוראה על ידי רבי שמואל סלנט רבה של ירושלים. נישא לטויבא, נכדתו של בנימין סלנט ונינתו של רבי שמואל סלנט. He was chavrusos with Rav Tzvi Pesach Frank, and when Rav Shmuel Salant suggested that he become a Dayan in the Beis Din Hagadol, he turned it down and recommended Rav Tzvi Pesach Frank instead.

אהבת ארץ ישראל

מלבד גדלותו בתורה ויראה, אהב אהבת נפש את ארץ ישראל וירושלים. מסופר כי פעם ביקרו בביתו קבוצת רבנים, ולפתע נשר עפר מן התקרה אל הרצפה. שאלוהו האורחים מדוע הוא גר בדירה רעועה שכזו? השיב להם רבי יחיאל מיכל: "על עפר זה דרכו אבותינו הקדושים, נביאינו, חזיננו, התנאים והאמוראים! כמה הליכות של קדושה ספג עפר זה, והרי הוא קדוש וטהור!".

מתוך אהבתו העזה לארץ, נמנע מלצאת לחוץ לארץ מיום בואו אליה (מאחר דשלוש פעמים נדמן לו לצאת בשליחות צבורית וראה זה פלא בכל פעם נתהוו עכוב ולא יכול לנסוע ומני אז לא רצה לשמוע על נסיעה לחו"ל).

בעת הגיעו לירושלים והיה אז כבן עשר ובימים הראשונים כאשר הציע לו דודו הר"ר יוסף רבלין ז"ל מראשוני הבונים של ירושלים החדשה מחוץ לחומת העיר לבקר בפעם הראשונה את הכותל המערבי נענה הלה בהתלהבות להצעה ויהי בהליכתם הראה לו דודו מרחוק את הכותל המערבי ומרגע זה לא הוריד עיניו מהסתכלות בכותל עד שבעמדו ליד שריד בית מקדשנו פנה אל דודו ושאל בתמימות: הסבר לי דוד, היתכן איך הולכים אנשים הלוך ושוב ליד מקום קדוש כזה ועיניהם לא מופנות אל הכותל הקדוש?

בקיאותו בעיני ארץ ישראל

"ומתוך בקיאות מקיפה בתלמודין ומפרשיהן הפוסקים הראשונים והאחרונים ובמכמני ספרות ההלכה וגם בידיעה יסודית מצד המדעי מחקרי ובהתמדה וכשרון רב חדר לסבך העינים עד כדי הלכה ברורה." – הקדמת בן המחבר. גם מרן הגאון חזון איש זצ"ל בביקורו הראשון בירושלים בשנת ת"ש ביקר בבית הרב טוקצינסקי זצ"ל ביום ש"ק ושוחחו ביניהם על דבר החשש של ביקור ליד הכותל המערבי. הרב טוקצינסקי הסביר לגאון את עמדתו כן לבקר אך לא להכניס הידים בכותל ואמנם למחרת ביום ראשון ביקר הגאון חזון איש ליד הכותל מערבי ונזהר והזהיר את מלוויו לא להכניס הידים לכותל.

כן פנו אליו בשם כ"ק האדמו"ר ממונקטש זצ"ל (בעל מנחת אלעזר) בקשר למעמד הכותל המערבי והסביבה אאמו"ר ערך לו מכתב מפורט המובא בספר "מסעות ירושלים" מהדורא ראשונה.

ספרים שחיבר

תקופת החמה וברכתה – על מחזור השמש והלכות ברכת החמה. ירושלים תרפ"ה (1925).

בין השמשות – על מהותו והלכותיו של הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים. ירושלים תרפ"ח (1928).

הקדמת ספר עיר הקדש והמקדש – ר' י"מ טוקצינסקי זצ"ל

היומם בכדור הארץ, ירושלים תש"ג (1943) – על שאלת קו התאריך הבינלאומי. בספר מחווה המחבר את דעתו בשאלה סבוכה זו. הכרעתו שם עומדת בניגוד לדעתו של החזון איש, שדן בספרו באריכות בדעתו של הרב טוקצינסקי.

גשר החיים – ביקור חולים, קבורה ואבלות, בהלכה ובמחשבה – 3 חלקים. ירושלים תש"ז (1947). חיבור זה הוא החיבור המקיף הראשון העוסק בהלכות ומנהגי הטיפול במת, טהרה וקבורה, אבלות ומנהגיה במשך השבעה, השלושים והשנה הראשונה לפטירה. הספר משמש בסיס לחיבורים רבים שהתפרסמו אחריו ועסקו בנושאים אלו.

השמיטה – על הלכות שמיטה. ירושלים תשי"א (1951). בספר זה דן המחבר באריכות גם בתוקפו של היתר המכירה.

ספר ארץ ישראל, ירושלים תשט"ו (1955) – על המצוות התלויות בארץ. בספר זה דן המחבר, בין השאר, בזמן קריאת המגילה בירושלים החדשה. על פי הכרעתו יש לקרוא את המגילה בשכונת "עץ חיים", הסמוכה לתחנה המרכזית בפינת הרחובות יפו ושדרות הרצל, ב"ד באדר, ולא בט"ו כנהוג בירושלים, ואכן עד היום מתקבצים אנשים אשר מתעדים לצאת במשך יום י"ד מחוץ לירושלים, על מנת לצאת ידי חובה ולשמע את קריאת מגילה בברכה, בבית הכנסת שבשכונה. יש לציין, אמנם, שרוב הפוסקים חלקו עליו בענין זה.

עיר הקדש והמקדש) חלק א, חלק ב, חלק ג, חלק ד, חלק ה – (על כל הנושאים ההלכתיים הקשורים לירושלים ולבית המקדש 5 – חלקים. ירושלים תשל"ל (1970). חלק א' – קדושת המקום והמחיצות. חלק ב' – ירושלים וציון ורובעיה, מפות ותרשימי החומות. חלק ג' – כל הדברים והדינים הנאמרים והקשורים לירושלים וגם הנוגעים לזמן הזה. חלק ד' – בית הבחירה – הר הבית והמקדש. חלק ה' – על אפשרות הקרבה בזמן הזה והשאלות הכרוכות בו. הספר יצא לאור אחר פטירתו, על ידי בנו היחיד הרב ניסן אהרן, מתוך כתב יד שהשאיר.

האשה על פי תורת ישראל, הוצאת "התור", ירושלים תר"ף.

קורות חצר רבי יהודה החסיד תרס"ד.

II. עשר קדושות The Number 10 and עשר.

A. System of Number – always goes in "tens" – after עשר we just add a 1 אחד עשר.

Ten tens brings us to a new level – מאה etc. The starting over with one indicates that for all the vast creations, it all leads back to the "One". We don't find any other "one" in the בריאה – dirt, molecules, atoms.

1. That is why the number 1,000 in Hebrew is אלף which is also the first letter of the alphabet, meaning "one".

B. The different "tens".

1. Eight important tens in Judaism.

- עשרה מאמרות נברא העולם (אבות פ"ה)
- עשר ספירות הולכת הבריאה
- דורות מאדם עד נח
- דורות מנח עד אברהם
- מדרגות ביחוסי האדם (פ"ד דקדושין)
- עשר מדות האדם (קדושין סט):

- g. עשר מעלות עד רוח הקודש (לר' פנחס בן יאיר)
- h. רשויות שבת עד גובה עשרה
- 2. Ten important tens of קדושה.
 - a. עדה וציבור Creation of
 - b. שכינתא שריא
 - c. ברכות מט: בעשרה אומר "נברך אלקינו" במאה הוא אומר "נברך ה' אלקינו" ובאלף הוא אומר "נברך לה' אלקינו אלקי ישראל" ברבוא אומר "נברך לה' אלקינו אלקי ישראל אלקי צבקות יושב הכרובים על המזון שאכלנו"
 - d. עשירי קודש במעשר ובפרי הארץ
 - e. עשר יריעות המשכן
 - f. במקדש – המנורות השלחנות המכונות והכירות היו עשר עשר
 - g. עשרה שמות של שבח להקב"ה
 - h. עשרה שמות נקרא לנביא
 - i. עשרת הדברות כולל כל התורה
 - j. עשר נקודות בתורה
 - k. corresponds עשר פעמים נאמר "אשר נשבעתי לאברהם" בנוגע לארץ ישראל (ירושלים) (nine of which were taken by עשר קדושות)
- 3. List of עשר קדושות.
 - a. מצורע out we send a עירות מוקפות חומה –
 - b. קדשים קלים and מעשר שני eat – ירושלים
 - c. can't go in זבין זבות נדות יולדות – הר הבית
 - d. can't come in טמאי מתים – Gentiles and חיל
 - e. can't come in טבול יום – עזרת נשים
 - f. can't enter מחוסר כיפורים – עזרת ישראל
 - g. סמיכה שחיטה או regular ישראלים can only go there for – עזרת הכהנים תנופה
 - h. can't enter בעלי מומין ופרועי ראש – בין האולם ולמזבח
 - i. need to wash hands and feet to enter – היכל
 - j. כה"ג ביה"כ only – קדש הקדשים
- 4. "Bad" Tens.
 - a. עשר שמות של גנאי לעבודה זרה
 - b. עשר קללות נתקלה חוה
 - c. עשר ספירות טמאות
 - d. עשר מכות
 - e. עזר סוכות לשילוח השעיר ביה"כ
 - f. עשרה הרוגי מלכות
 - g. עשרה נסיונות

III. Focal Point of the world.

- A. Focal Point. Israel is center of world, Yerushalayim is center of Israel and Mikdash is center of Yerushalayim. The rest of the world was created as an expansion of אבן שתיה.
- B. Halacha. That is why we view ירושלים as center in determining the dateline.
- C. Our attention. Since it is the center of everything it is how we relate to Hashem, by davening toward ירושלים.
1. Man has physical drives and spiritual drives – the key difference is that the physical drives come without any preparation understanding or effort, but spiritual drives require some cultivating.
- IV. Heart of the Nation.
- A. Even before it was recognized as a מקום קדוש by man, אדם ובניו all brought korbanos there, and עקדת יצחק was there. Only later, people were מקדש it through wars and נביאים.
- B. Halachic Implications:
1. Even the רמב"ם סה"מ. ארץ ישראל has to come from קביעת השנים והחדשים. רמב"ם writes that we rely on the day established in ארץ ישראל and without Jews in Israel our calendar would fall apart.
 2. "הקהל" רמב"ם בפיה"מ לבכורות פרק ד' says that only Israelis are considered.
 3. רמב"ם סנהדרין א"ד – if all ארץ ישראל would agree to give somebody סמיכה it can be reinstated.
- C. There is an abundance of literature in Chazal about ירושלים – people daven there because it is שער השמים.
1. Passuk in נחמיה א' ח: וישבו שרי העם בירושלם ושאר העם הפילו גורלות להביא אחד מן העשרה לשבת בירושלם עיר הקדש כו' ויברכו את העם לכל המתנדבים לשבת בירושלם.
 2. Medrash says that when somebody would return from ירושלים they would set up a platform for him to share his new wisdom.
 3. Chazal refer to various גדולי ישראל as "איש ירושלים" and "אנשי ירושלים" and even "קהלא קדישה שבירושלם"
- D. Two examples of ירושלים מנהגי becoming קבועות:
1. כתובות דף נב: - לכתוב בכתובה "את תהא יתבא בביתי ומתנא מנכסי כו'".
 2. סנהדרין ל. – נקיי הדעת שבירושלים שהיו מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהם. ומכניסין העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותם לחוץ ונרשאין ונותנין בדבר.
- V. Historical Yearning.
- A. The אבות, prior to any קדושה and כיבוש, worried terribly about their time outside of ארץ ישראל, אנוס על פי הדיבור never left, and יצחק worried about his 22 years away and wasn't eager to leave in his old age.

- B. We left מצרים with the goal of reaching ארץ ישראל and Moshe prayed fervently for the chance to go. All the נביאים, with very few exceptions mentioned in מגילה דף טו, lived in ארץ ישראל.
- C. Three times a year we all had to go to ירושלים, in addition to all the times bringing שני מעשר וביכורים. Despite the large quantities of people, מדרש says nobody ever felt crowded because people loved it so much – similar to סנהדרין דף ז. – כי רחמתי הוה עזיזי אפותיא דספסירי שכיבן.
- D. When ירושלים was destroyed we vowed never to forget it:
1. אם אשכחך
 2. ישעיהו סב: על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחזו המזכירים את ה' אל דמי לכם
 3. ירמיהו נא אמר אל גולי בבל – זכרו מרחוק את ה' וירושלם תעלה על לבכם
 4. We mention it in every prayer and every המזון ברכת.
- E. Even after חורבן a Jewish presence always remained, except for a short time after first חורבן, but after second חורבן there was always somebody there. This is in line with כתובות דף קי: - לעולם ידור אדם באר"י אפילו בעיר שחובה נכרים וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה.
1. Most תנאים and many האמוראים גדולי lived in Israel. Some examples of their desire to be in Israel:
 - a. ר' זירא כי הוה סליק לאר"י לא אשכח מברא למיעבר נקט במצרא וקעבר, א"ל ההוא צדוקי עמא פזיזא אכתי בפזיזותיכו קיימיתו א"ל ר"ז דוכתי דמשה ואהרן לא זכו אני מי אימר דזכינא
 - b. רבי אבא בבואו לאר"י דרך ענו הוה מנשק כיפי (הסלעים) בענו
 - c. רבי חנינא מתקיל מתקיל (היה מסיר אבני נגף מהדרכים ומשוה אותם כדי להקל על הבאים לארץ ישראל)
 - d. רבי חייא בר גמדא (בבואו לאר"י) מגנדר בעפרה כנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו
 2. ר' יהודה הלוי desperately tried to go to Israel, and there is a tradition that upon arrival at ירושלים שער he was so overcome by the vision of the חורבן that he emotionally composed the קינות of אסיריך "ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך" and on...
 3. רמב"ן, רדב"ז, ברטנורא, של"ה הקדוש, תלמידי הגר"א to מסירות נפש had great פאת השלחן לר' ישראל משקלוב – see ארץ ישראל
 4. Some interesting details about 19th century development of ארץ ישראל and the individuals involved.
- F. Even non-religious Jews who can't fathom the meaning of קדושת ארץ ישראל וירושלים. They thought it was a desire for "ארץ המולדת" but they rejected everything that the אבות stood for. It was instinctive, not intellectual. Similar to the way that a person who doesn't believe in afterlife is gratified to learn that he

- will have a nice קבר and ציון על קברו. There is no logical reason for him to be happy about it.
- G. All of the current builders of Israel should recognize that this yearning for our land was kept alive for centuries by צדיקים ותלמידי חכמים.
- VI. Even גוים had an irrational desire to go to Israel. When יהושע arrived he found 31 kings who all had full kingdoms elsewhere – but everybody wanted a piece of ארץ ישראל.
- A. ארשע celebrated his conquest of ירושלים like no other victory. The Arch of Titus was a celebration of this, and miraculously still exists today, complete with symbols of the מקדש that he destroyed.
- B. Non-Jewish desire for this land predates Islam and Christianity, yet both of those religions find reasons to want to be there. They have “holy places” – for us the entire land is holy.
- C. The land “waited” for us. So long as Jews were not there, nobody ever build the land up and made it thrive. It was as if the land was telling all of them “לא לכם אני”.
- VII. In the Gates of ירושלים. Very interesting how when we finally have a Jewish government we lost access to ירושלים, even as we continue to build the newer parts of ירושלים.
- A. There are two possible explanations of this phenomena:
1. So long as we aren't ready to be the בעלים על מקום מקדשנו we can't be trusted to be in charge of ירושלים. חצרות ה' בתוכי ירושלים. Being given the old city without the המקדש would be receiving a key to the outer room but not to the inner room.
 2. This reminds us of זכריה who had visions of ירושלים in the end of days where we will build the surrounding area first as a precursor to building the heart of the עיר העתיקה and ultimately the בית המקדש.
- VIII. We always need to inquire about ירושלים. It should always be a topic of discussion and forefront in our minds. We daven about it. We mention it על ראש שמחתנו. We have many items that are a זכר לחורבן or a זכר למקדש.
- A. This includes an obligation to constantly ask ourselves if our time has come to return and rebuild, and to learn the relevant הלכות of the holy city and the בית המקדש so we will really be ready.
- IX. This ספר.
- A. Five Parts. (Son describes it as an “Encyclopedia on ירושלים”)
1. קדושת העיר והמחנות
 2. מהות ירושלים, גבול
 3. דינם ודברים הקשורים לירושלים

4. מקום המקדש
 5. אפשרות הקרבה בזמן הזה
- B. Current Value of the ספר. He laments the fact that this is not so למעשה nowadays since we have no control over or even access to ירושלים.
1. His son adds a line at the end that by the time the ספר went to print it has become very much למעשה and the ספר is in high demand.

לשער הספר

א. מספר עשר, ועשר הקדושות.

Ten's

The One

No other "one"

כל המספרים שבעולם הם בעשירות. כשהגענו למספר עשר באנו עד הגבול, ואנו מתחילים שוב מאחד: אחד-עשר, שנים-עשר וכו' עד לעשרים שהוא שתי עשירות, וכן הלאה עד מאה, שהיא עשר עשירות, ושוב מאה ואחד, מאה ושנים וכו', עד אלף, ורבוז ורבוזות, שכולם כפלי עשירות — אחר כולם מתחילים תמיד מהאחד. להורות שבכל החשבונות שבעולם ושכיצירה, בכל רבוייהם מוכרחים להגיע להאחד, לידע ולהודיע שכל היצירה באה מיחודו של עולם. גם אין אתה מוצא יחידות בכל הבריאה, אף לא באבקה היותר קטנה ולא במולוקול לא באטום לא בכל שום פרודה, כי אין יחידות כמוהו בשום פנים הכולל הכל.

לפיכך המספר אלף, המספר הגדול בעברית, היהו אלף, כלומר שוב אות א' הראשון (כאמור בספר שפע טל). ולאדם (חושב החשבונות) עשר אצבעות, כדי לספור בהן ספירותיו, "עשר ספירות בלימה כמספר עשר אצבעות" (ספר יצירה), ואמר החבר להכוזרי (כוזרי מ"ד כ"ה) שבעשר נסתם המספר והוא סוד חתום לקוח מעשר מדרגות הבריאה, ומ"ש כי אראה שמיד מעשי אצבעות יך, כל ההווי מתגוללת במספר עשרה (שם ספר יצירה).

8 important Tens

בעשרה מאמרות נברא העולם (אבות פ"ה), ובעשר ספירות הולכת ומשתלשלת כל הבריאה עשרת דורות מאדם ועד נח, מגח עד אברהם, עשר מדרגות ביחסי האדם (קדושין פרק ד') וכל המדות והתכונות הטובות והרעות חכמה, יופי, גבורה, גאווה, חנופה וכו' כוללים עשר מדות (עין קדושין ס"ט): ועשר מעלות עד למדרגת רוח הקודש (מאמר רפכ"י כ'): ועד גובה עשרה — רשות אחת, ולמעלה מעשרה רשות אחרת.

10 Tens of

וכל דבר שבקדושה אינו אלא בעשרה, במספר עשרה נעשה עדה וצבור, וכל בי עשרה שכינתא שריא, ובכל רבוי עשירות העלוי יותר גדול (ברכות מ"ט): וכל עשירי קדש, במעשר ובפרי הארץ, במשכן הוי עשר יריעות, ובמקדש — המנורות והשלחנות המכונות והכיורות היו עשר עשר, ועשרה שמות של שבח נקרא הקב"ה (אדר"ג פל"ד), ועשרה שמות נקרא לנביא (שם), בעשרת הדברות כלל הבורא ית"ש את כל התורה (מ"ר נשא ועוד), ועשר נקודות בתורה (אדר"ג שם), ועשר פעמים כתוב בתורה אשר נשבעתי לאברהם בנוגע לא"י כנגד עשר הקדושות שנתקדשה אר"י (בעה"ט).

ובארץ ישראל (טבור הארץ) עשר מדרגות של קדושה, ומעשרה חלקי

היצירה, ועד לעולמנו "עולם העשייה" כ"א בעשר ספרות שלו. (ככלל אתה מוצא ארבעה עולמות כלליים "אבי"ע"ד במספר הקרימי הוא עשדה, כי המספר די היינו א, ב, ג, ד, עולה עשרה (של"ה ד' ו') וכל עשר ספרות — שלש ראשונות בחינת האצילות קודם היצירה ושבע אחרונה הן מהפריצה והלאה, כי על פי אמה מוצא שבעה שבעה ביצירה בתורה ובמצוה כגון שבעה רקיעים החתוניים ושלושה עליוניים בערכות זשמי שמלים (שיעור קומה להרמ"ק ול"ה וספרי קבלה עור), עשר ספרות שלשה אבות ותולדותיהם וכי' (פירוש הרא"ד ל"ס יצירה).

וכן כל עולם ועולם הוא בעשר עשר גם בכלליו גם בפרטיו: "כמה מיני עולמות נאצלו ונבראו ונאצלו ונעשו אלקי אפסי אלפים ורבות רבואות, בכל עולם ועולם עשר ספרות פרטיות, וכל ספירה פרטית שבכל עולם ועולם כלולה גם היא מי ספרות פרטי פרטיות, וכל הספרות הפרטיות והכלליות והעולמות הפרטיים והכלליים כולם בצורת עגולים זה תוך זה כגלדי בצלים זו תוך זו עד אין קץ ומספר (עץ היים למהרח"ז ול"ה"ה).

ב. נקודת העולם.

וכל נקודה אמצעית מרכז היא להמקיף אותה, ועולם העשי' (עם כל הגלילים והרקיעים המקיפים שלו) — מרכז לעולמות עליונים, וכללל החמטון עם כוכבי השמים — מרכז אמצעי, והארץ — מרכז תיכוני, וארץ הקודש — המרכז לכדור הארץ, וירושלם — לאר"י, ומקדש לירושלם. נמצא המקדש נקודת כל הנקודות.

והה"ק, "מבור הארץ" באמצע האקלימיים, 31-33 רחב צפון, והצ"י מן 64 מעלה רחב צפון שבתו יושבים בני אדם (ועל"ש"ש בוח הפס"פ פ"ו), וכ"ה בזה"ק תרומה (קנ"ז) ארעא קדישא אמצעיאה רעלמא וכאמצעיאה ארעא קדישא (ר"ל מרכוה) איהו ירושלם, ובאמצעיאה דירושלם (מרכוה) איהו בית קדיש קדישים, וכל טיבו וכל מזוני דכל ישובא המן גרתי מליעילא כו', וכו אמרו חז"ל ביומא (נ"ד) מציון נברא העולם מציון מכלל יופי מננה מכלל יופי של עולם, וכי על פי האבן נקראת, "אבן שתי" שממנה הישמה העולם (שם), היוצא מזה שורה הנקודה האמצעית שממנה נחפשת מדרך העולם לארבעה צדדיי: מזרח, מערב, דרום, צפון.

ומפיון שתהריר עפ"י החיקוף היומי מתחלק לשני צדדין מזרח ומערב, בהרבה שתתחלק היום מנקודת ירושלם, ונמשך למערב חצי מדרג ולמזרח חצי כדור, ק"פ מעלות לבאן וק"פ מעלות לבאן, ולפיכך אפרו (כספרי תוי"ם) שקי

רישה — תשעה נטלה ירושלם (ע"י רע"ב ספ"א דכלים פירוש הגאונים ובמה כתבנו פ"ב ב').

אר"י מקודשת מכל והאצות שמביאין ממנה העומר והמכורים ושתי הלחם, חזן אר"י עשר קדושות: א) עירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמלחטון תוכן את המצורעין ומסביבן לחונן מה עד שירצו יצא אין מחזירין אותו. (לפנים מן החומה (ירושלם) מקודש מהו שאוכלין שם קדשים קלים ונמל"ש.) הרה"ב מקודש ממנו שאין יוכין וכותה נדות ויולדות נכנסות לשם, ד) החיל (קודש ממנו שאין נכנסים מתיים ונכנסים לשם, ה) עורת נשים מקודשת (מנו שאין סבול יום נכנס לשם ואין חייבין עלי' חטאת, ו) עורת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפודים נכנס לשם וחיובין עלי' חטאת, ז) עורת וכתנ"ב מקודשת ממנה שאין ישראלים נכנסים לשם אלא בשעת צרכותם לסמיכה ושיחיטה ולהנחה, ח) בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מעיזין ופרועי אש נכנסים לשם, ט) ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוק דיים ירגלים, י) קודש הקדושים מקודש מהו שאין נכנס לשם אלא בהול ביהמ"ש.

בשעת הצפוחה (כלים פ"א ד"ט), בעשר ירידות ירדה שכינה על העולם (אדר"ג שם), וכן בעשר מסעות, ובעשר הגליות, שנסתלקה השכינה ממקום למקום (שם אדר"ג, ור"י ל"א), ובספרי המקובלים: שגם הכחות הנמיים כללים בעשר עשר נקראות עשר ספרות מנגדות לקדושה (לקו"ש וישלח), וכנגד עשרה שמות של שבת וקדושה נקראו לע"ז עשרה שמות של גואי (שם אדר"ג), ועשר קלות נחלקלה חזת, ומעשר ספרות השמאות נחנעפו עשרת העמים הקדמונים בארץ כנען, ועשר המכות להכנסת עשר הספרות השמאות, ועשר המכות לשלוח השעיר בצום העשר היו בשביל זה, והאיריכו גם בעניני עשרת הרוגי מלכות, ועשרת הנסיונות, ועשרת הנסים, ובענין עשרת המעלות מקיימי העולם, ובאמירת עשרת

מלכיות נכדונות ושופרות, ועוד כהנה, וזהו סוד סדר הנמא אשר שנה עשר ה קדושות (במשנה דכלים) אחרי עשר המלכות של טומאה זו למעלה מזה ואחרי עשר הטומאות הפורשות מן האדם (עי' נהמה מהרמ"ש שם על המשנה), ר"ש אמר כלל כולא כמה דאית עשר כהרין דמהלכותא לעילא כל אימ עשר כהרין דהרשי מסאבא לתתא וכל מה די בארעא מליגינתו אחידא בסטרא אחרא דא ומליגינתו אחידא בסטרא דא כו' (זהר שמיני מ"א).

וכל הבריאה, בעשר תקונין שקרינו לון עשר ספירין לאנתנה כהן עלמין מתקונין דלא אמגלין ועלמין דאמגלין, וכל עולם בפני עננו הוא ג"כ בעשר ספרות: עולם וטאצילות הוא בעשר ספרות אצילות, וכן עולם המריאות, ועולם

המשיבה הנפשית: הראשונה היא טבע נמשכה מעצמה, אבל השאיפה הרוחנית התלוי ברצון בחייו, דרושה לידעה והבנה ולחמתכוננות ולחזקתו, ויש לחתור משיעיות השגיאות רבות ושונות.

ג. לב האומה.

א. ארץ ישראל היא סכור הארץ — ירושלים לב הארץ כמובא לעיל מיותר (הרומה ושלח) שירושלים לבא דכולא ארעא והיא לב האומה הישראלית שממנה ינקה ויונקת השפעתה ואמר ריב"ל "הוא התהלך לפני" שכל הפנים פונים לו (מ"ר שה"ש).

ומלימות היצירה נתקדש המקום למרכו השכינה לפיכך העלו שם קרבנות אדם ובניו, ונהג ושם הימה עקידת יצחק (בניו המובנה הראשון, ואח"כ נתקדשה בקודשית פה ע"י מלכי ישראל ונביאיו (כמבואר כ"ז לחולל במקומות), וקראת בשם "יראת שלם" (כ"ד צ"ג), בזמן הבית ישבו שם סנהדרין גדולה (בבליבת הגויים) ומתו המורית יצאת החזקת לעולם, ונקראת בפי תנאים ירושלים "עיר הקדש" ויהוה הקדוש" (ישע"י) כ"ז ושם נ"ב ושם ס"ג, וואל ד', זכרי, ח', גמלי, י"א דביאל ט', תחלים ב' ועוד), ושם שכינת המקום שנא' שופו ירושלים (תחלים קל"ה) שופו בניו תר הקדש (ויאל ד' ועוד).

ב. וקביעת השנים החודשים עפ"י כללי העברות לא נעשית אלא באר"י כדא"ל איך מחשבין וקובעין חדשים ומעברין שנים אלא באר"י שנא' כי מצידו תצא חורה ודבר ה' מירושלים (ומבוא ברמב"ם קה"ח ספ"א), ויותר מזה כתב בסת"מ (כ"ג) שגם אחרי בשול קידוש החודש ע"י ב"ד סמוך, כל עיקר אנו סומכים גם היום על הקביעות שקובעין באר"י, ואיני חנונו דרך משל שבני אר"י נעדרו ממנה ח"ו וכו' ולא יהי שם ב"ד כו' השבוענו לא הי' מועיל כלום עכ"ל ודיברנו על כ"ז בה"ד פט"ז (בהלך הסמיכה) ושם תבאנו גם הדברים שכתב הרמב"ם בפתיח"מ לכתובות (פ"ד) שבני אר"י הם הנקראים "הקתל" והקפ"ח קרא אותם כל הקתל עוד כתב הרמב"ם בסנהדרין (פ"א צ"ד) שאילו באו כל חכמי אר"י בהסמכת מאוחדה להסמך אחד הגדולים הי' כחם כח סמוך מפי סמוך, וזה ג"כ מה"ש מפני שבני אר"י הם הנקראים כל הקתל (כמדובר שם בפט"ז בהלך הסמיכה).

ג. והדברים שכתבו ונאמרו מפני נביאנו וחזונו וכשני החלמונין ובמדרשים ופותרים משבח הארץ ביחוד משבח עיר הקודש והמקדש — לא יכילים ספר גדול ושלם, כי דברים הם ואי אפשר לפותרם, ואמר הכל מעלין לירושלם, והנה מעלים בעלי, לירושלם (כמדובר עכ"ז בפרק מיוחד בה"ג פט"ז), והמפליל שחת יצחק אע"ה בשרה מצבה שיעץ עלי' שפיו יקפד אע"ה (פסחים פ"ה) — ג. א.

התאריך הישראלי הוא ק"פ מעלות מירושלים, היינו סוף חצי הכדור המערבי (כמבואר שם בארובה).

גם המלך האמיתי, ו"א נקודת הפגישה של השמש מעל הידה, כמ"כ הניגוד האמיתי ו"א הנקודה שדור עולמנו מפסיק בין השמש לירח — מתחיל חשבונו ג"כ מירושלם, כמו כן התקופה האמיתית המתחור (הגדול) האמיתי, חשבונו מן ירושלים, וכך הם דברי רבי יהודה הלוי בקינת ציון: כד התקופה עלי קו האמה נשקלה תוכן שנות דור ודור, בשני אדרין, מולד לבנה כפי ארכ כל, בתמוז כסיל כל יצלה כו'.

וכמו האדם בעלי אברים רבים ושונים שלכ"א תפקיד מיוחד ויחידו מתלכדים לאדם שלם, כך גם לארץ אברים שלשוא"א תפקידים שונים ותכונות שונות (מדרש חזית), וכך ברא קוב"ה ב"ב תתקין ל"י כנוונא עילאה ויקיב ל"י חילא ותתקפא באמצעותה דגופא דתמוז שריא לבא ותתקפא ומחוני דכל גופא כו' ואתקו באחר עלאה דלעילא דאיהו מוחא דדישא כו', כד ברא עלמא אסדר לימא דאוקונוס דאסתר כל ישיבא דעלמא וישובא אסור לירושלים כו' והיכל לבית ק"ק כו' והבא הוא לבא דכל ארעא (והר שלח), ונקודת אמצעות זו היא מקור הברכות: יברכך ה' מציון כו' מתמוז נפקין ברכאן לכלא כו' (וזהו צו) א"ר לוי כל טובות ברכות נחמת ישועות כו' אינו אלא מציון שנא' כו' (מ"ר קידושין), וזה המקור והמקורש לקדושה, ומשם יורד השפע לעולם העשירי, ומקורות קה"ק של עולם העשירי חזרת ושותפת ההשפעה לכל הבריות (וזהו תרומה וספרי קבלה).

ומשום שהאדם הממלא תפקיד מכוון הגלגלים וצנורי ההשפעה נברא מנו אמצעות הנקודה זו של עולם העשירי — הוא צריך לרכו מהשבתו משכן התפקידות שלו, אל נקודת משכן העולם שגממו לוקח וכל תפילותיו הוא פונה לנקודת זו ככתוב והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמר (מ"א ח') (עומד כח"ל יכונן לנו כנגד אר"י, ובאר"י — כנגד ירושלים, וכירושלים — כנגד בית המקדש וכו' (ברכות ל', וראה דברינו להלן פ"א).

זה חוק היצירה אשר חקק יוצר הכל יתב"ש בכל הנבראים ובכל היסודות החומריים האטומיים חומר הקים וגם בהנבראים החומר גדולים, גם כל גרמי השמים הגדולים והכוכבים נמשכים כולם כל אחד לנקודתו, למרכו הוא, וכל הכוכבים יחדו למרכום המללי, "המרכויות" וזהו כל היקום! וגם האדם נמשך למרכו הפיסי המללי; אברי האדם מרכוים מצידם החיוני הנפשי אל הלב משכן החיים ומצידם הנפשי אל המוח משכן פקידות הנפשיות, וכולו נמשך מצד חומריו אל כל שאר החמרים אל חכרו המכור הארצי, ומצד רוחניותו אל עליון, אל עליו עוד לעלי שבועלתיים לאין קץ, אלא שיש המדל גדול בין המשיבה השבעית לבין

אבותינו הקדומים, אברהם יצחק ויעקב, עוד בטרם נתקדשה הארץ והעיר קדושה בניסמ' עם ישראל לתוכה — חמלו והדלו בכל ימיהם לשבת בארץ הקדושה אשר היתה לה קדושה עז מ'ית מימות היצירה (כאשר יזכור ע"י במקומה) וחדרו ודאגו מאד על חמלו שהיו נאלצים לצאת ממנה לאחת זמן, אברהם אבינו לא יצא ממנה רק בזמן שה' אנוס על פי הדיבור, יצחק אבינו לא יצא ממנה בכל ימיו, ויעקב אבינו הצטער הרבה על כ"ב השנה שלא היה' דר באר"י בברחו מפני עשו אחיו והשש פן יגרום לו העיר היותו בארץ לאימה כשלוהו ולאחרונה לעת זקנתו יצא למצרים בצווי ה' (עפ"י הגויה' לעבור בכור העוני בגלות מצרים טרם יקבלו את החור' ולהיות מוכשר להיכנס לאר"י).

וכאשר יצא אבותינו ממצרים היתה היציאה אך ורק כדי להכנס לאר"י, וכמה השתוקק והחמץ התפלל משה רבנו ע"ה שיסוף להכנס לאר"י, וכאשר הגיע חמלו לכבוש גם את חיבוס (בעבר זמן השבועה שנשבעו אברהם ויצחק לאבימלך, אם תשקור לי ולחיני ולכדי כו"ו) — בנישו מיר לקדש את עיר חיבוס מקום מקור הקדושה מימות עולם, ונתנו לה שם "ירושלים" (יראה-שלים), והיה לחל-המלכותי שכל הפנים פונים אליה.

גם הנביאים רובם ככולם ישבו בארץ מלפני אלה היתחידים שזכרו בשם עיר אחרת (מגילה ט"ז).

ב) ושלש פעמים בשנה עלו הגברים להיראות פני ה' בהר הקודש ירושלים (היינו בני הרגלים) כדי לקבל השפעת הוד הקדושה מפרק לפרק, מלפני זה עלו מדי פעם בפעם מי ע"י הבאת הכבדים לירושלים ולמקום המקדש, ורבים ע"י הבאת המועד שני, שהביאו לירושלים לאכלם בתוך חומת העיר המקודשה, ושם בירושלים ישבה סנהדרי גדולה בלשפת הגויה, ומחר המוריה יצאה החוראה לכל העולם, ובישרת הנסים שמנו חז"ל שהיו בירושלים — נמנה "ולא אמר אדם צר לי המקום בירושלים" (אבות פ"ה ה' וינא כ"א) ועד"ז במ"ר קהלת פ"א כל הנחלים הולכים אל הים והים אינו מלא וכל ישראל מתכנסין לירושלים בפעמי רגלים וירושלים אינה מתמלאת, ממוד חביבות המקום לא היו יכולין להרגיש שום דחקות ע"ד שאמרו חז"ל כי רחמימין היה עזיזי אפתיא דספסריי שכיב"י (סנהדרין ז').

ג) וכאשר נחרב הבית הראשון בעונותינו ונלה יקרנו ונטל כבוד מכות חיינו — הרים עם ישראל את יד ימינו ונשבע: אם אשחר יירשלים תשח וימיני הדבק לשוני לחכי אם לא אומר כי לא אעלה את ירושלים והי' (מחלים קל"ו). והנביא ישע"י (ס"ב) אמר: על חזמתך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיר לא יחשו המוצרים את ה' אל דמי לכם, וכן גם דמי' (נ"א נ') אמר אל מגיל בבל: זכרו מרחוק את ה' וירושלים תעלה על לככם, וזכרה

ומתפללים תמיד נוכח הארץ והעיר (כמזכור בח"ג פט"ו), כי ירושלים היא שער השמים שכל המתפלל בחובה הרהי מתפלל בשער השמים.

וכמה גדלה חשיבות הירושל' בעוד ירושלים רואים גם מקרא דתנ"כי (י"א): וישבו שרי העם בירושלים ושאר העם הפילו גורלות להביא אחד מז העשרה לשבת בירושלים עיר הקדש כו' ויברכו את העם לכל המתחנכים לשבת בירושלים.

וכשביל חשיבותה ודומותה החשיבו גם את יושבי' וכל מקום שהי' אחד מבני ירושלים חולץ לפשיטה היו מציעין לו קהדרא לישב עלי' לשמע תבטו (מ"ר איכה פ"א) ושם בפתחתא ספורים עו'ד), וגדולי ישראל שיסבו בירושלים נקראו על שם העיר, "איש ירושלים" (אבות פ"א שבת י"ב: י"ד), סוטה כ"ה, המורה ט"ז: ועוד), והיו רגילים לומר הלכות ודברים בשם "אנשי ירושלים" וככמה דוכתי כונו אותם בשם "קהלא קדישה שביירושלים" (פסחים ק"ג, ביצה י"ד: כ"ג, יומא ס"ט, ועוד).

ד) וממנהג אנשי ירושלים קבעו חז"ל הלכות קבועות, כגון הא דנתנו אנשי ירושלים שהיו כותבין בכתובת האשה, "את הוא יתא כביתי ומתנא מלכסי כו"ו" (כתובות נ"ב:), ומנהגו של נקיי הדעת שביירושלים שהיו מניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהם ומכפיסין העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותם לחוק ונישאין ונתניין בדיב' (סנהדרין ל'), ועוד מהנהג והתפירו דבריהם בשם אנשי ירושלים ובשם נקיי הדעת שביירושלים בשביל חשיבות ישוב העיר הקדושה (ה) וכל תקינות והתנאות והכביות שקענו ויילצו על חזרתנו הרי הן בעיקר על חזרתנו העיר ירושלים והמקדש, וכן הצומות והסלחות נתקנו על המצוי של עיר הקדש, "שבעשור לחודש העשירי סמוך מלך בבל" (י' בטבת) ועל "יום גבר זאובי ותבקע העיר" (י"ז תמוז) ולאחרונה על חזרתנו בית קדשנו ותפארתנו (כת"ב), ונאמר, אל חמנו דמי לו עד יכנונו ועד ישיים את ירושלים תחלה בארץ.

וכל הנחמלים היו אליה — דברו על לב ירושלים (ישע"י מ"ב), שמתו את ירושלים והגילו כל אוהבי' שישו אחת משרש כל המתאבלים עלי' (שם ס"ז י'), צצחו רגנו יחדו חרבות ירושלים כי נתם ה' עמו נאל ירושלים (שם נ"ב ט'), רני שמתו בת ציון תגלי בא ושכנתה בחוכך (וכר"י ב'), ושבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים (שם ה' ג'), ושבתי לירושלים ברחמים בימי יפנה יפה כו' ונתם ה' עוד גם ציון ובחר עוד בירושלים (וכר"י א').

ה) הכמילה הדוריתית מאז ועד לכוונם החדשים בזמננו.

א) מעולם ועד עולם היתה כמיתה עצומה לעם ישראל אל ארץ הקודש יחדו לעיר הקודש ציון וירושלים.

כר, וירא: כי הוי סליק לאר"י לא אשכח מביא (נשר) למיעבר נקט במצוא וקעבר (השליך על עץ ארור והחזיק בתכל ועבר על העץ) איל ההוא עזקי עמא פריזא אכתי בפיוזותייכו קיימיתו, א"ל ר"י דוכתי דמשת ואחזי לא זכו אני מי אימר דוכינא, ורבי אבא אבא לבוא לאר"י דרד עבר, הוי מנעש כמי (תסיעים) בעמי, ורבי חיינא מתקיל מתקלי (תי) מסיר אבני גנה מתרביב ומשוח אותם כדי להקל על הכאס לאר"י, ורבי חייא בר גמלא (בבוא לאר"י מוגדר בעפשה כמאמר כי רצו עבדיך את אבייתך ואת עפרת יחונתי (כתובות ק"יב)).

כמורכ השתוקמו בודרות שאחריתם גודלי ישראל להסתופף במצרות ה', ורבי יהודה הלוי (מחבר ספר הכוזבי) הלמיד האלפסי וחבר להר"י מינאש רבו דהרמב"ם) הביע בקינות ציון את כל כליה הנפש בתשוקתו העזת לציון וירושלים, וישנה אגדה כי בהגיעו למשאת נמשו וכו' לשערי ירושלים לחבק את עפרת וראת חורבנה ושוממותה פלגי המזן רגשותיו בכל סערת רוחו וקרע מעליו בגדיו והתהלך לגגדר בעפשה ולבשקה, והלך על כרפתי ובהמעות שוטפת שגגרו כמים, חזק או בשעה הווא את קינות ציון, מן ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך וירשיי שלומיך, תלמה.

וכן אחריו הרמב"ן הרדב"ן, רבנו עובדי' מברטנורא השלי"ה ה"י וגדולים רבים מאד, ואחריתם תלמידי הגר"א הרב גרשון קיסובר ור"א קלימסער ובני ציונים, ופי' שחפץ לדעת התלמות ומסירות הנפש של תלמידי הגר"א לישוב אר"י יקרא את הקדומה לספר פאת השלוח להגאון רבי ישראל משקלוב תלמיד הגר"א זצ"ל.

ו) ולאחרונה מסירת הנפש שהרוא שבעת אנרכים בני הישיבה אשר התלוך בהם ה' ר' יוסף רבלין ואמו עצמו ר' יואל משה סלומון ור' בנימין ביניש סלנט בנו של הגרש"ס זצ"ל ושאר ארכבעת החברים הנקובים בשמותם, שהמה היו הראשונים אשר פריצו את הישוב מחזק לחומת ירושלים, מסופר שעוד בהיותם בחורי ישיבת (או היתה ישיבת אחת באר"י ישיבת עץ-חיים בירושלים) עשה הבחור ר' יוסף רבלין תעמולה בחשאי להתחבר לחברים בני ירושלים מחזק לעיר, אבל היות שלא ה' בידם אמעצים והחורים לא היו מרשים להם, לא הוציאו את זממם עד שנת תרכ"ז שהיו כבר נשואים וה' בידם גוד והכשיטיח, ומשעת הכל לקינת המגורש שעליו נבנתה השכונה הראשונה "חלת שבעה" ע"ש שבעת החברים, רוב החורים מהאנרכים צעקו בכרונות, על שבנתם מסכנים את נפשם לצאת לגור למקום שמצויים שחדים וחינו טרף, ואילו הגרש"ס זצ"ל הוא בעצמו נתן לבני הנפוליונים הראשונים לקניית חלקו במגורש, ואחרי שכבר התישבו רוב הכותנים, החלו לקנות המגורש לבניו, מאת שערים" ע"ש מאת החברים שהצטרפו לית ולשם גמסוף אליהם המסקן הצבורי ורח"ג ר' זלמן ר' גחומס זצ"ל וגם לשם

לא תמוש מקרבנו בכל תפלותינו ובכל ברכות המזון אנו מתפללים ומברכיך ברכה מיוחדת על ירושלים, וכן על כל שמחה תעלה על ראש שמחתנו (כאשר ידובר ע"י במקומות).

וגם אחד חורבן בית שני לא פסקה מעולם העלי' לאר"י וירושלים, ובזמן אנדריאנוס הצורך אשר שיבה שם ירושלים (אפיליא קפיטוליאנה) כדי למחות את שמה, וגוד שכל איש יחזיק שיראה בפנים שערי ירושלים יחרג — עלו אז על הר הזיתים לחנות על חורבן העיר המוקדש, וחינו מהוד קדושת המקום, ומיד לפינת אנדריאנוס הודיע חופף העלי' לירושלים (כמחזקו להלן ח"ג פט"ז), וכנאמר במדרש שיה"ש ע"פ הר"י יפה מה יונה אע"פ שאת נטלת גזולי' מתחת'י אינה מנחת שובתה כל ישראל אע"פ שחורב בית המקדש לא בטלה (תעלוי) שלש רגלים בשנה.

ד) ומעולם לא פסק הישוב היחודי באר"י, רבים עלו לבקר מקומות הקדושים (וקראו לה "ויארא") ומיעוים עלו לאר"י לגור שם, רק אחד חורבן בית ראשון (ע"ד י"ח שנה לפני הבית השני) עברו המשיים ושתיים שנה שלא עבר איש ביהודה (שבת קמ"ה) אבל אחד חורבן הבית השני לא היה עוד שום וכן שלא היה איתו קהל יהודי באר"י, וכאשר כתב הרמב"ם בסה"מ (קנ"ג) שאם תלילה היו בני ישראל נעדרים באר"י לא היה חסידים חשבוני העיבור וקדושו חלשים ועבור השנים דרם ע"י זה שה' ושיש כל פעם איתה קהל באר"י התחזרה קורא אותו "כל הקהל" מתקיימת המכיעות של קדושו חלשים ועבור השנים, ואילו סאת' נ"ב השנים אחרי גלות צדקיהו בחורבן בית ראשון קדשו גדולי יאמרו את חלשים ועברו את השנים בחייל כנאמר ברמב"ם (סנהדרין פ"א) עבזון שגדול הורר "הספור" לא הנה כמותו באר"י קובע (הוא ובית דינו) והדשים והשנים בחיילן, ואמר ז"ל לעולם ידור אדם באר"י אפילו בעיר שרובה כרים, וכל הדך בחייל דומה כמי שאין לו אלוך (כתובות ק"י א, ואמר הכל עליו לאר"י כל' והכל מעליו לירושלים כל' (כמחזקו ע"י בח"ג פט"ז).

ורבים של תנאים נשארו גם אחד חורבן הבית לדור באר"י כמו רבי יוחנן בן זכאי והמשה תלמידי התנאים הגדולים רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי וסי רבמן ורבי שמעון בן גמאל ורבי אלעזר בן ערד, ורבי עקיבא וחבריו תלמידי, רשב"י, ר"י הסמלל ועוד רבים מאד, ורבי הקדוש ורבי גמליאל בנו רבי יהודה נשיאת בנו עד אחרון הנשיאים רבי הלל בן רבי יהודה נשיאת זה וקבע (הוא ובית דינו) את הקביעות עפ"י אותם הכללים המקובלים משנות דור, גם מגדולי האמוראים רבים גרו באר"י כמו ר' יוחנן ותלמידי ר' אבהו אמא ועוד ועוד.

ה) וההצאות דוגמאות על חליטת הכיסופין לעלות לאר"י אנו מוצאים

עליהם, החלוניים, להודות שאולי שומרי משמרת הקודש בכל הדורות הקדומים
שממנו על אהבת ציון וירושלים האריך במשך כל הדורות — לא הי' כבר זכר
לקשר ישראל אל הארץ אשר היתה מלפנים שייכת לעם ישראל, ואוליא סוללי
המסילה הקדומים והבונים הראשונים מטוג הישוב הישן — לא הי' לבונים
החדשים למי ולמה לבוא. רק אחר השמירה הדורייית של שלומי אמוני ישראל,
ואחרי שהם סללו את הדרך, מצאו הבונים החדשים את המסילה להמשיכה
ולהרחיב את הישוב הליך ורחוב בעיניה.

ה. המדת עולם.

ארץ המדה נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה' ג' י"ט), אין לך ארץ נאאיק
ישראל, ואין לך עיר כעיר ירושלים אשר כל גויי עולם מלמדת עולם נכספו אליה,
דברו עליה, לחמו בשבילה, וכתבו ספרים עליה, ושרטטו אותה במפות. גם מלכי
עולם הקדומים, במרם הי' להם שום סיבה (כגון מקומות שנחמקשו להם בחומתי,
לא מקור ולא קבלה מסורתית ולא כל קשר של הכנסת כגון זו של ישראל אשר
הכנסתה להם, כי לך ולרועך אתה כל הארצות האלה, ולא הי' להם שום משגשג
מערכת ומקדושתה — ערנו כולם גם הם להחנות בה, כאילו חושבים הרגשיים
מסתרדיים משכו גם אתם אליה, וכבאו יהושע ועם ישראל אל הארץ מצא בתוכה
שלושים יושבים ואלה מלכי עולם שלכאנ"א היו ארצות נרחבות בח"ל אלא
שנחמקשו לרכוש בתוכה נחלת, נדאמרו ויל בכ"ד: נחלת צבי צבאות גויים ארץ
שנחמאו לה מלכי העולם, כתיב מלך יריחו אחד מלך העי אחד ואין בין יריחו
לעי אלא ג' מיל וכו' אלא שכל מלך שהי' מולך בח"ל אם לא הי' רוכש באר"י
לא הי' נקרא מלך (הנחומא משפטים י"ז ומדלשים ע"ג), וכי"ה בספרי ברפח (על
הפסוק ל"ג י"ז בבור שורו כו') ר' יהודה אמר וכו' שלזשים ואחד מלכים הי'
בארץ כו' וכו' כמה ארצות כשב יהושע, אלא כל המלכים שכבש הי' שולטין
בסוף העולם כו' ובדרך שעושין ברומי עכשיו, שכל מלך שלא קנה ברומי כו'
כך כל מלך ושלטון שלא קנה באר"י פלטריות חתונות באר"י אמר לא עשיתי
כלום, ובחולין (ס"ז): תנא שניר ושירין מהרי אר"י מלמד שכאנ"א מאומת העולם
במה לו כרד והעלה אותו עישי הר אר"י ללמד שאפילו הרי אר"י הכיכיל עליהם.
גם בכל זמן שבט ישראל בארצו — לטשו עמלים ומלכים עצומים עיניהם
על ארץ זו, וכמגיע זמן חורבן הראשון אורו כל כוחותיהם העצומים עד שכבשו
והחריבו את הארץ ואת העיר וירושלים ואת בית קדשנו, וכן נזמן הבית השני
עלי עלי, כמה פעמים מלכי עמים, כמחבר על פי בארובה בכל ספרי דברי
הימים, וכאשר בעונותינו הרבים ניתנה הרשות לצוריי ישראל לכבוש את ירושלים
עיר הקודש ולהחריב אותה ולשרוף את בית קדשנו ומשארנו — שב המטבח

הי' החלוק אותו ר' יוסף רבלין הוא הקים אח"כ את השכונות אבן ישראל,
משכונת בית יעקב ועוד, ולאחרונה שכונת "עורת ישראל", ושם נפטר ובמותו
לא השאיר קבר דמוריקא ליתומיו (דמות מופלאה של מנימי הישוב הישן), ומדי
אחר הקמת השכונות הראשונות מחזן לוחמת ירושלים, נחלת-שבועת ומאה-שערים
— החלו אותם האברכים לתור מקומות מתאימים להקמת ישובים חקלאיים, בזה
הי' החלוק ר' יואל משה סלמון ואחר עמו ר' יוסף רבלין ור' בינוש סלג ועוד.
ראשונה תרו סביבת יריחו ואח"כ סביבות חברון, עד שמצאו את המקום ביקבת
כפר יקורי, והקימו את המושבה הראשונה ויקראו לה פתח-חקה, לומר שזו
תהי' פתח חקת ליישובים חדשים נוספים, וכך הי' שאחרי, וקימו ראשון-לציון
והדרה ועוד ועוד.

ז) המדוש הוא שאפילו בין חילוניים שאין להם שום מושג מערכי ישראל
ומערכי קדושת אר"י, נמצאים אנשים נכספים לאר"י ולירושלים (אם כי כמובן
לא באותה המליחה הנלווהת והתלוכה של גדולי וחפשי תורה), וכשנת הרמ"ב
באו לאר"י ולירושלים, "בני בילו" (בית יעקב לכו ונלכה) והמסרו ליישוב אר"י
במלך רב, ומאו עלו לאר"י חילונים רבים ליישב את השממה ולהפירות את הארץ.
ובתקופתנו זו ננונו הנהגה ל את נפשים לשחרור הארץ, ומשחוקקים גם הם לעשות
את ירושלים לעיר הבירה, הם כשעצמם מדמים שתשוקתם לאר"י נובעת מהתשוקה
לארץ, "המולדת", אבל אין לה נכון, לא היו העיקר, כי הלא בנייהם אנשים שחונתו
מחורת האבות חקדומים וניתקו כל הקשרים מהאבות ומעוררם ומנהגיהם, הם
עקרו מלכם כל המקוריות הקדומה — איד אפשר ליהם את אהדתם לארץ פשים
שלהתה מלפני אלפיים שנה מולדת לאותם האבות שאינם רוצים להפיר כפי
אינו ספק שהתלספולן שלהם נובעת משיאפת נפשית, מה שנתפש מרגשת אם כי אין
בעלה יידע מה טיבה, ככל השאיפות האינסטינקטיביות שזו מורגשות ובלתי
יודעות (אפילו רעבון וצמאון מרגיש האדם אם כי לא ראה ולא בדיק שחסר
בקרבו אותם החמרים, ואפילו תינוק בן יומיו וכו' כל החיות והצמחים מרגישים
כלי כל מושג, וכך הוא גם בחרגשה הנפשית, במק"א חכרתי דונמא: ממת שגם
האיש החילוני והכופר לגמרי בהשארית הנפש — שאף שישאר זכרנו גם אחרי
צמתו היותו נהנה כששומע שיעיבו לו ציון יפה, ואין כל הניצן פסיכי יכול להספיר
חכר: אם כפי שאחרי מותו הוא נעשה ח"ד ל"ז מה יש לו אם חולקים
בבד לעצמיתתו שאין שום הכדל בינם לבין עץ האמן אחר, אבל גם זה מחדברים
המגלים שהנפש כן מרגשת שאין כליו במציאות ואין הדליו גם לאנרגיה אם
לחומר או לרוח אם לארץ או לשמים, אם לרע או לטוב, אבל במציאות נשאר
י"אני".

יצחק ולמחבתות אברהם יצחק ועקב ועד למנחת שחקים דוד המלך צ"ח ועד לבנין שלמה המלך, והלאה עד היום.

הקשר העולמי בין ישראל לארץ: מפלא היא שגם הארץ שמרה אמנוים בכל השנים לבני הדוריים. כל זמן שהוגלו ישראל ממנה — התעטפה בגד אלמנות בעיטות חורבן ומשפלות. וכל מלכי הארץ שכבשה אם כי נתנו נפש עלי' הניחה ציה ושממה כאילו לא יכלו להחזירה לחיה ופאלו נכבדו יריהם לבנותה וליישבה, הארץ והעיר עצמה לא סבלה את כל העמים הזרים לה.

כדכתוב ומשימותי אני את הארץ ושמו עלי' אויביכם (בזכותי כיו ליב) ואמר זיל בספרי ועוד (נמנבא ברישי): זו מדה טובה לישראל שתהא שוממה ליישובי תוריים. קרוב לאפיים שנת חלצה הארץ לבושי' היפים העיר ירושלים כלילת יופי, יפה גוף משוב כל הארץ, נחמסה כולה בכלי' סמכות, חכה לבני אשר בשבילים נוצרה בראשית תבויאה מלכים רבים ינצחו אותה וישלטו בה עמים ולאומים רבים התישבו בתוכה אבל לכולם אמרה הארץ העיר, לא לם אני. ומיד שתחלו לפני במאה שנת לנחור לארץ בני' — בכל מקום אשר דרכה פנות רגלם הפשיטה בלוי הסתבות שלה נכשנו השמטון.

וכן ירושלים, צבי תפארתנו, כלילת היופי, שוח כאלפיים שנה עמופה היא בגלימת החורבן — כאשר החלו לבא אלי' בני ישראל הננערה — אם לא העיר העתיקה המקדשה, אלא סביבתה וקרבתה — מעפפה, החלו בני' לגרש השמטון ולבנות ירושלים חדשה, בחורף מאז קום מדינת ישראל החלה ירושלים החדשה להתפשט בתקומתה ובבנינה.

קשר ישראל לעיר עולמי הוא כשם שהעם שמר אמונו לה כד היא שמרה אמונתה אליה, כי על כן היא נקראת על שם עם ישראל, וכדכתוב "על שער עמי עד ירושלים" (מנבה א' ט').

ולישראל תיא "עיר האלוקים" נבאר בית אלקא די בירושלים" (דניאל ה' ג', עזרא ה' ב'), "האלוקים אשר בירושלים" (עזרא א' גיד), "הנחור בירושלים" (נכרי' ג' ב'), "ואבחר בירושלים להיות שמי שים" (דרי"ב ו' ו'), "ברושלים אשר בחרתי" (מ"ב כ"א ז', דרי"ב ל"ג ז'), "למען ירושלים אשר בחרתי" (מ"א י"א י"ג ול"ב), ומלך ארמשתא אשר קרא גם הוא עיר ה' "קדם אלקא ירושלים" (עזרא ז' י"ט), אפילו סתורכ הדישע המחודק והמגדף הוא תכבדו וכדו אל אלקי ירושלים (דרי"ב ל"ב י"ט) בשביל אלקא דישראל.

1. בשעריך ירושלים.

ואנו נמצאים ושובנים כיום בתקופתנו זו בעזרת בירושלים לא עוד חמת

טיטוס הרישע אל עירי רומי בוד הנצחון והעם פור לו תהילה ותפארת, והגנו את הנצחון הנבדל הזה בכל כך מציגיות כאילו ה'י כובש את כל העולם, בנו לכבודו עמדי תפארת בצורת קשת, עליו חרותים צורות משלל ירושלים המקדש ונקרא על שמו, "שער טיטוס" העומד לנס בדרגתי עד היום. ולמרכבה מפלא תנית הכובש את הארץ ואת העיר בחורבנה כאילו לא לשם כבוש המקום הקריבו את כל קרבנותיהם תרבים והעצמותים אלא כל עיקר המגמה היתה להחריב את העיר והמקדש ולהכריע את עם ישראל. וכן שאר הלהמות והמבששים את העיר והארץ מהם שהתחיתה בחורבנה מהם שהטיפו לחריב אותה, אנדריאנוס קיסר אף שבנה את ירושלים מחדש הנה גם הוא חרס את בניי התפארה שנמצאו מכלר ולאחרונה גם חרס את הר ציון והר הבית ז', מגמת הקמת ירושלים מחדש היתה כדי לשנות את שמה לקראת לה שם חדש על שמו בשם "איליא קפיטולינא" ולמחות את שם ירושלים, גם העמיד פסל בהר הבית בשם האליל שלי, והוא להם כנגד דת ישראל בכל האפריקיות גור על מפילה ועל שבת ועל חלומה הורה ועוד, ואחריהו ה'י מר מאז ומתד חלואים רבים ופאבים עצומים, התפרטו כל עצמותיו ונקפו ובהר מות מחיים. שמו חסם "איליא קפיטולינא" נמחו ושם "ירושלים" נשאר נצחה.

ומאז גלות ישראל מארצו ועד היום לא היתה שום מנוחה לארץ ולעיר. חמיר להמו העמים בניניהם לבין עצמם על כייפושיה, והטיפו לחריב הארץ והעיר ולהשארה בשממון, הרוויים, תפרסים, תישמאלאלים, התחריים, הטורקים, מלכי אירופא המצרים, הנוצרים המוסלמים שלחמו זה בזה, ובמור המוסלמים, התחריים והמצרים ועוד ועוד, עד לאחרינה ממשלת טורקיה הממשלה העותמנית וכיבוש בריטניא וממשל המנדט, ועד ימינו ששוב חזור ישראל אל קנה ועוד עכשיו מוקף ישראל באויבים שלמוני ערב, גם עמי הנוצרים לא השלימו עדיין עם ממשל ישראל, ועיני כולם לוטשים על ירושלים לעשות בינלאומי.

ואם עוד מלפנים, בטרם נולדה הדת הנוצרית והדת המוסלמית, השאורו מלכי העמים לרכוש בנחלת הארץ, אין כל חידוש שנוולדה להנוצרים ולמוסלמים סיכבות למצוא בתוכה מקומות קדושים מיוחדים להם.

אלים אם לנצרים ולמוסלמים חשובה היא הארץ ועיר ירושלים בשביל מוקדמות קדושים" הנה לישראל כל הארץ וכל העיר ירושלים כל רגב ורגב שלה קדוש, ולית אתר פניו מקדושתה ותקדושתה לישראל היא מיונות עולם משנות דור ודור מהמסורה תשועלתיה, מאדם ונח ושם ועבר ועד לעקדת

1. גם כיום עם שחזור ירושלים ראינו שהערבים, בעת שלטונם החריבו לשם חורבן ושמרון בלי כל מטרה נוספת — ג. א. ט.

המאמצים והמקרבנות אלא שכל היהודים יושבי העיר העתיקה נמלטו על נפשם ואין אפשרות ליהודי לאשת אל תחום חוגת העיר ושעריי. בזמן נצוצי גאזלות הארץ נגרשנו וגלינו דוקא מפינת יקרת זו. כל משהלל במבט ישר רואה גם כן את ההשגחה העליונה המכוונת לכמה בחינות, שאין אנו יכולים עדיין לחיות היעילים על הקודש והמקדש שלנו. התפילות והתקוות הנכספה הזה אלא שהשגחה משייב את שבות העיר שגדלי ראיים לשוב למרכנו הנכספה הזה אלא שהשגחה משייב את שבות העיר עצמה, לנצרה משפלותה והחי' שוב לעטרת צבי וצפירת הפארה, והלכו עמים לאורה. ונאמר: אל דמי לם זאל חמנו דמי עד יכנו ועד ישים את ירושלים תחלה כארץ.

וב"ה תפלתו והקומו נמיימה וכוונ ירושלים שחוררה מעול זרים, ונכסה במהרה גם להמשך תפילותו והקומו שתהי' שוב לעטרת צבי וכי' — ג. א. ט.].

ומה פשר של המאורע המור הזה? מה יש להגיד אל הסיבה מאת מסבב כל הסיבות למחנה שכחה? — יש למטבע זו שתי פנים: הצד האחד מראה לנו מועדנו העולם: שכל זמן שאין אנו מוכשרים לחיות בעלים על מקום מקדשנו אין אנו מסוגלים ואין אנו נאמנים לחיות בעלים גם על הצרות ה' בתוככי ירושלים. העיר העתיקה השומרת על בית קדשנו והמארתנו, וירושלים המקדשה בלא מקום הר בית קדשנו — אין זו מן החצרות, אילו נמסרה לנו העיר העתיקה בלא מקום המקדש, כאילו נמסר המפתח החיצון בלא המפתח הפנימי, ולשון חנה דבי אילת זוטא (פ"ב): ירושלים תרומה מכל ארץ-ישראל ומקום ביתה"ק תרומה מכל ירושלים. בזמן שהייתה העיר הארץ תחת שלטון זר שהפקיד ומקפיד שלא ימסר להר הבית איש יהודי(?) הרינו וישאים לגור בפנים לתחומה, בתוך גדרות, כששומרי

(2) בשנת תרע"א אחרי הרעש שהרעישת העיר מהידידת שותקיים בריטים שיחתו את שמימי מסד עומד ונכנסו בלילה בחור פקרת אבן השתי (אשר בודד אום על דפנת המערה נאמר וד חלל עמוק מאד) במגמה לפוצץ מקום לחודר אל המערה והחזקה, היזה שהאבן העגולה הסתמנה את פי המערה התחתית אין שום אפשרות לפוצצה, ונגשו לשאוף דופן של המערה העליונה שבהרד האבן השתי, ואם כי לא הצליחו במאומה לפרוץ, נדע הדבר והתקיים בזהו בשאבתה הבוקר לפני על אפי שהיכה להם, ונחפשו קול מרומה שותקיים יהודי בחורו התי' עצותיים שיצא אחי לפני שיידסר לקבל ממנו אינפורמציה על האבן השתי ועל מועדי תפישתם וכשהציג אחי לפני שרד שידסר חזר והציע לפני שיחן לי תארו מאבן דמי' — ענה לי ואמר: "למה לך לבקש ממני תיאור בעל פה? הוא אחי ואני אביא אותך לפנים מן המסד ותראה את האבן הקודשה הכל בעיניך". אמרתי להשיך: אין את רשאים להיכנס לשם, הנה וואמר: "מה פרוש אין אמה רשאים מצד זין ישראל לכהנס לשם, ואז יפגע בד", אז הסברתי לו שאין אנו היהודים רשאים מצד זין ישראל לכהנס לשם, ואז נחמדשנו גם לשיך סדר, השיך הלאשי ממקום המקדש, והייעה "שאינו היהודים רשאים לכהנס לקומם המקדש מצד הדדי, ויעמד השיך למסור לי אינפורמציה בע"פ ומקצתה תוספת בספר השנה של עצותיים שנת תרע"ב (בחה"פ פ"א סעי' ד קצוצר מוסמנת האבן, ובמקפת גם בח"ה פ"א ועלי דיברתי גם בחוברות חתי).

ממשלת חנה אלא בשלטון ישראל. אמנם לא בירושלים העתיקה המקודשת בקודשת העיר, בתוך "מצרות דה" כי אם בירושלים החלשה בקרבת חומתה, במקומות פרברי ירושלים הקודמים שהיושבים שם נחשבים גם הם "יושבי ירושלים" (ראת דברינו בח"ה פ"א סעי' ז) וזו ירושלים החלשה חילכת ונכנית ומתפשטת שכמו אר"י (כדברינו לעיל) כן גם ובי חוד ירושלים שמרת אמנים לבני, עשפה עשופה בגלגלת השממון עד עכשיו שחורו אלי' הננים אשר להם חכמה, ותמר בגדי אהמנותה ומתלבשת ביישוב פורת התולד ומשתרע ומתרחב בע"ה.

שהו שרגלי להסתכל רואה בהם שרשרות מחוברות שיהיו מחזות חולי' נמשכת למטרת עתידנו (כפי שחזו חכמי' ורכוזינו חל"ז) — רואה תפעה עור אמה מופלאה במינה שמגדת הרבה:

בכל דברי ימינו, ומאז נבכשת עיר יבוס היא ירושלים, לא קרה שתאה הארץ ופרברי ירושלים תחת ממשלת ישראל ולא תאה רשות ליהודי לכהנס לפנים מן החומה של ירושלים. ובהיות העיר והארץ תחת ממשלת עמים אחרים כן יכולנו לשבת ולגור, בגירות גם לפנים מן החומה בכל רחובות העיר, יכולנו לעבור סילמאות הערבים המגורבים ולאשת אל הכותל המערבי(?), כן יכולנו לסובב סביב חומת הר הבית וגם לאשת עיר לשערי הר הבית ואילו מליד בשכפיש ישראל את רוב ארץ ישראל ע"י תמלחתה שאכפי עלינו הממלכות הערביות — נמסרה לפנינו למלך העיר העתיקה, שאם כי בעתה" הצליח צה"ל, המעטים נגד המורבים, לכבוש שטחים גדולים רחבים עירות רבות ופצרות ויושביהם הערביים ברחו מהן, כמו כן כבשו שטחים רבים עם כפריהם הרבים — הנה דוקא השחת המצומצם היותר יקר וחשוב לנו התי' חלק ירושלים העתיקה וגם החלק האסטרטגי השולר עלי', "שיך גירואר" לא רק שלא יכלו ללכוד למרות (1) השגחה מיוחדת ראוי גם בננוע לרחבה המלך המערבי: שתי פעמים עמלו היהודים לגמור קניית בתי המורבים של הסימאות הצרות שבקרבת הכותל המערבי כדי לחרוס הסמאות ולחוקם על די הכותל המערבי בית כנסת מרכזי גדול: פעם ה' הדבר ע"י סיר בנינוספורי, ששלחו גבור עם רבאשי המורבים בעלי-הבתה של ביה' הסימאות (וכמעט שהציע הקנין, ולשתע בהא פקרה מבהר לעל את אשי מהחור, ופעם שני ה' הדבר בקיץ תרע"ד הנוסד ועד לפקרת הסימאות, רוב אנשי חוץ היו מהחורדים, והעסקן המבולר מר עתוב שרד בחור העיר קבל הרשיון ממוסדת ומלאר וי צבי ארי' שגוארזון (מתלמד ישיבת עקדיים) אשר ידע אוד להתלל עם הערבים ועם השייכים ה' המאחר העיקרי לקבל תחילת ראשי המורבים ואת הסימכה משיך סדר" ראש תשיבים, חביר חוץ התחייבו להמצא את סבות הכפי המודבר עד זמן יודע ולתת לע"ת חילת פדעה, וזאל חלד למשידיני וכשעמדו בחורש אב לאשר את הקני' במשך המאבן — הנה פדעה המלחמה תעולמת תראשונה, למלחמת השערה באב, וכך ה' לאת שאין לנו לבנות בית כנסת מרכזי אחר? כ"ת ל"ג, אין אחרי הבית הממנה והחלה, ועלינו לחיות צופים נמחכים לשני למה תלפיות פ"ב מה'.

הציבה לך ציונים שימי לך תמרודים, שיתי לך למסילה דרך תלמה שובי אל עריך אלה (ירמ' ל"א), סלו סלו המסלה פנו דרך ה' ישרי בערפה מסלה לא, ונבנתה עיר על חלה וארמון על משפטו ישב.

ת. מרות הספר.

כפי שיראה הריאה ב"חוקי" (שמות הפרקים) מחזיק הספר במושג תלמים. החלק האחד, מדבר על קדושת העיר והמחנות, וקדושת המקום והמחיצות.

החלק השני, על מהות ירושלים וציון, מקומן, גבולן, החומות והקופתן, ורבעי העיר.

החלק השלישי, מבאר הדינים והדברים הנאמרים המקשרים לירושלים הנחוגים בה, וגם הנחוגים לחי"י.

ואם כי כולו מוסב על ציון וירושלים — מוזכר בו, דרך אגב, גם על דינים הנחוגים לאר"י בכללה, כשיש להם קשר לירושלים. כגון תפישת תרומות ומעשרות, מכיון שמדובר במעשר שני ונטע רבעי הקשריים לירושלים — יחזני פרק מיוחד גם לתרו"מ בכללה, ומכ"כ היר"ט באר"י, מפיון שדיברנו משני ימים טובים של ראש השנה בקשר לירושלים, ואחרי שכל ענין יר"ט שני (ביחוד לפמ"ש הרמב"ם ששני ימים טובים הלויים בשיעור המרחק מירושלים) תלוי בירושלים — יחדנו פרק מיוחד ליר"ט שני בכללו.

ומהו כד קבענו גם פרק לגבולי אר"י (הנוגעים לדיון יר"ט שני).

בחלק רביעי, מדובר על מקום המקדש (והל הבית) והדינים הנאמרים שם.

בחלק חמישי, סובב על אפשרת הקרבה בזמן חוה, והשאלות הכרוכות והמסתעפות מזה.

והספר הוא ערכתי בענין כדונו לפני עשרות בשנים, ויהי אז — ביחוד חלקו השלישי (המדבר מהענינים הקשורים לירושלים המקודשת) — גם לספר שמושי כי רוב הדברים נאמרו גם בנוגע לזמן חוה, אולם כיום אשר לכאבנו הגדול גורשנו מהעיר העתיקה והיא נחרבנה לגמרי מתושבי' היהודים — נוטל מספרנו זה חלק חשוב מערכו כאשר חרבה פרקים מהדברים המדברים בה — לא למעשה הם לעת עתה.

והודיה לא-ל ולינו שכבר בעת הדפסת הספר לא רק שנושאת שוב חלק ג' לשמושי, אלא גם כל הספר כולו הוא אמטואלי מאד, ורבים המוכנים בכליו עינים להוצאתו לאור, וכל הספר כולו עלה ערכו בהרבה כאשר הוא כיום בפי למעשה — ג. א. ס.

השמונו הוי הבעלים והשומרים על עיר הקודש והמקדש.

אבל מצד השני יש למאורע זה פנים מעוררים: דבר זה מוכר לנו את חוזה זכרי' הנביא אשר חזה על ירושלים באחרית הימים: וארא אתה איש ובידו חבל ואומר אתה הולך ויאמר אלי למה את ירושלים כמות רחבה וכמה ארבת והנה המלאך כ"י יאמר אלי רוח אל הנער הולך לאמר לו פרדות תשב ירושלים (זכרי' ב' ה'א) ולא הצומצם עוד העיר כקו חומתה הקודם (ראו שם מפרשי הקרא, המלבי"ם ועוד).

ומכונן שנוצ"פ צומרות רגלנו בשערך ירושלים, וכל הפרוות הבנויות ואשר חיבנתה עוד — תחברנה, בעיר שחברת לה יחזי" גדולה התקוה בעני"ה שבה' מוכשרים בקרב השנים לשכון גם בעיר פנימה וגם בתל המלפנית, מרוב מרכיביו.

ז. דרשו את שלום העיר. ואי"ב"ל א"ל המב"ה לישראל אתם גרמתם לחרויב את בתי ולהגלות את בני הדי שואלים בשלומה ואני מוחל לכם שבא' שאלי שלום ירושלים (סוף מס' ד"א וישא), ושאלת שלום ירושלים מהי' להחלפלו על שלומה ועל ישובה ובבניה, ע"ד הכתוב, ודרשו את שלום העיר... והתפללו בעדה" (ירמ' כ"א), ובכלל שאילת ודרישת שלומה גם לעשות צביונים וציונים לזכרון ירושלים והמקדש ולהעלות זכר ירושלים על ראש שמחתנו ולעשות זכר לאבלות ירושלים (כ"ב ס"ג), וזכר למקדש וכדא"ל מנ"ל דעבדי' זכר למקדש שנא' כי אעלה ארובה לך כי ציון היא דרש אין לה מפלל רבעי דרישה (ר"ה ל' וסופת מ"א).

וענין הקנינת והאבלות על החורבן והתפילות לבניה והציונים לזכרון ירושלים והמקדש — חרי' זו להיוונו כוספים המיך לחזרת השכינה למקדש ולירושלים ושנופה לראותה בבנינה בנין עולם ותחינה ענייני בשוכך לצירת שגם תפילה והתשוקה וזהו מסגולה לעם ישראל, כדאמר החבר להכחרי' (סוף כותל): והתערת ב"ה והמעוררותם אל אהבת המקום הקודש ונחץ הענין המיוחד שבה גדול וגמול רב כמ"ש אתה המקום תרחם ציון כי עת להננה כי בא מעד כי רצו עבדיך את אבני' וגו' רוצה לומר כי ירושלים אמנם תבנה כשיספספו בני ישראל לה תכלית הכוונה עד שיוחזנו אבני' ועפרה עכ"ל.

ובכלל הכפיפת הליו: שישאלו ויחזקו תמיד אם ככל בא המועד, תעת לחנה, ואם יש אפשרות להיות מבוני' ויושבי' ירושלים ואם ספר תגיע הזמן לחזית ולשיבת הארץ והעיר והמקדש, ופשו כן ללמוד הדינים וההלכות הדרושות לזה וכל עסק בתורה זו היא מסלילת דרך אל המסילה של היעוד, כמאמרו ד"ל כל העוסק בתורת השאת ואשם כאילו הקריב וכ"י (מנחת ק"י).